

Slutrapport för ”*det lokala naturvårdsprojektet Vård och bevarande av biologiskt värdefulla kulturmarker vid Hållnäs-kusten*”

Ur förordningen (2003:598) om statligt bidrag till lokala naturvårdsprojekt:

10 § En kommun som beviljats bidrag skall efter att projektet har genomförts upprätta en slutrapport och lämna in den till länsstyrelsen. I slutrapporten skall redovisas

- 1. projektets initiala och långsiktiga effekter från naturvårdssynpunkt,*
- 2. hur de villkor som angetts i bidragsbeslutet har uppfyllts,*
- 3. kostnaden för varje åtgärd som omfattas av projektet och*
- 4. hur den återstående uppföljningen och utvärderingen av projektet är avsedd att genomföras.*

Projektets namn: Vård och bevarande av biologiskt värdefulla kulturmarker vid Hållnäs-kusten

Kontaktperson på kommunen: Taija Lindfors
Telefon: 0293-183 19
E-postadress: Taija.Lindfors@tierp.se

Genomförande

***Instruktion:** Beskriv vilka åtgärder som skulle genomföras enligt det ursprungliga beslutet om bidrag, godkända ändringar av åtgärder, ekonomi etc. Genomfördes projektet enligt ansökan vad gäller samverkan med andra aktörer, genomförande av åtgärder mm. Skriv i rutorna.*

Projektets syfte har varit att få de biologiskt och kulturhistoriskt värdefullaste
--

markerna i hävd och att skapa långsiktiga förutsättningar för detta genom främjande av landskapsvård. Ett viktigt mål har också varit att öka kunskaperna om skärgårdens natur- och kulturmiljövärden samt att utveckla allmänhetens tillgänglighet till intressanta platser.

Åtgärder som beviljats bidrag är naturinventeringar, rådgivning och restaureringsplanering, restaurering av marker, stängselskyltar, informationsskyltar och stängselgenomgångar, projektledning och administration.

Genomförda åtgärder

En översiktlig naturinventering har utförts i Hållnäs. Under 2006 har 300 km² mark i Hållnäs analyserats genom flygbildstolkning, varav 1046 ha har fältbesökts. Inventeringen har noterat hävdberoende naturvärden och grad av hävd. Totalt har 229 delområden besökts och digitaliserats. En tregradig prioritering har gjorts av de besökta områdena vilket gett 617 ha mark av högsta prioritet (1), 270 ha mark med medelhög prioritet (2) samt 137 ha mark med lägre prioritet (3). En inventeringsrapport finns framtagen, bilaga 3.

En fjärilsinventering har utförts under sommaren 2007. Fjärilsinventeringen omfattade 20 lokaler som fältbesöktes. Här återfanns 15 st rödlistade (rödlista 2010) fjärilsarter och 12 övriga naturvårdsintressanta arter (varav 3 arter var rödlistade enligt rödlistan från 2000). Detta visar att Hållnäs fortfarande har en hög biologisk mångfald och att åtgärder för att bevara och restaurera miljöerna är högst motiverat. En rapport har tagits fram där fjärilsinventeringen är sammanställd, bilaga 4.

Kontakt har tagits med 52 mark- och djurägare i Hållnäs. 36 av 38 kända djurägare (lista med djurägare erhöles från Tierps kommun) har kontaktats vilket motsvarar 95 % av djurägarna. Av dessa djurägare besöktes 21 stycken vilket motsvara 55% av de 38 kända djurägarna. Fältbesök med rådgivning har gjorts tillsammans med sammanlagt 34 mark-/djurägare i 52 områden. De flesta områdena omfattades av ovanstående inventeringar, men en del nya områden har tillkommit efter kontakter med mark- och djurägare. De flesta besöken gjordes genom att Upplandsstiftelsen tog kontakt med djurägare, i vissa fall kontaktade markägare eller djurägare projektet och bad om att få ett besök. Diskussioner om restaurering, stängsling och betesdjurtillgång har förts, samt rådgivning om framtida skötsel. Minnesanteckningar med enklare restaureringsplaner och skötselråd har skrivits för alla 34 områden, och dessa har skickats ut till mark-/djurägaren. För 3 områden har mer omfattande restaureringsplaner tagits fram. Dessa områden har besöks flera gånger. Uppstämpling av träd inför restaurering har också utförts på ett område.

Totalt har 63,8 ha stängslats inom projektet med en sammanlagd stängsellängd på 12810 meter. Projektet har betalat stängselmaterialet och brukarna har själva stått för uppsättningen. Alla områdena utom två var tidigare obetade. Två områden var betade men stängslena i så pass dåligt skick att djurägarna hade planer på att sluta beta hagarna då stängselkostnaderna ansågs för höga för att vilja fortsätta beta dessa värdefulla marker. Områdena som stängslats har alla höga naturvärden knutna till hävd. Alla berörda brukare som fått stängselmaterial har skrivit under ett avtal om att markerna kommer att betas i minst 5 år från det att stängslena satts upp, och skötas enligt miljöstödsreglerna, se bilaga 5. De röjningar som krävts har bekostats av mark-/djurägare själva. Ca 50 hektar beräknas ha röjts på igenväxning av mark-/djurägarna.

Förutom betesmarker som stängslats har även en slätteräng restaurerats och stängslats

bort från en hage. Slätterängen är på 0,43 ha och slås samt efterbetas nu.

Stängselskyltar till stängslade områden inom projektet togs fram under 2008. Dessa har delats ut till brukarna och finns uppsatta vid alla stängslade områden. Skyltarna är främst placerade längs sträckor där besökare kan tänkas passera. Totalt ca 5-10 skyltar finns uppsatta per område.

1 områdesskylt togs fram 2008 och trycktes upp i 5 exemplar. 3 av skyltarna är uppsatta vid särskilt fina, besöksvänliga hagar, 1 skylt kommer att sättas upp vid en värdefull hage våren 2010 när hagen är färdigrestaurerad samt 1 skylt är uppsatt i utställningslokalen Äng- och hav i Edvalla. Informationsskylten beskriver betesmarkernas naturvärden, problematiken med igenväxning av naturbetesmarker samt syftet med projektet.

Informationsspridning om projektet har skett via fyra möten med sammanlagt 117 deltagare, 7 st utskickade nyhetsbrev, utställning om kulturlandskapet på Äng & Hav, via 1 kurs för fåragare med inriktning på naturbetesmarker, 2 guidningar samt via Upplandsstiftelsens hemsida. Nyhetsbrev, utställning samt kurs har bekostats av Upplandsstiftelsen, utanför detta projekt.

En gånggrind och tre stättor har bekostats vid 3 av de restaurerade och besöksvärda hagarna där mycket folk rör sig genom hagarna.

Några avvikelser gentemot planerad budgetuppställning har uppkommit under projektets gång. Det har visat sig att mer arbetstid än planerat krävdes för fältbesök och restaureringsplanering. Vissa områdena behövde till exempel besökas flera gånger för att en riktig restaureringsplanering ska kunna göras. Dessutom visade det sig vara viktigt att i vissa fall hjälpa till med utstämpling av träd som skulle tas bort, och vara tillgänglig för råd under pågående röjningar. Även inventeringarna blev mer omfattande och kostade mer än planerat. Alla medel budgeterat för stängsel och information har däremot inte använts. Stängselavtal har skrivits med ytterligare tre mark-/djurägare som inte hunnit sätta upp stängsel inom projektiden. Informationsmaterialet som tagits fram blev billigare än beräknat.

Projektet har tagits emot mycket positivt av markägare/djurägare i området.

Godkända ändringar

Projektet har förlängts till och med 31 mars 2010.

Effekter från naturvårdssynpunkt

Instruktion: Ge en sammanfattande beskrivning av de effekter på kort och lång sikt som projektet har haft från naturvårdssynpunkt. Det som redovisas är åtgärder och bidrag enligt det senaste beslutet om bidrag/ändringar.

Initiala effekter har vi tolkat som de åtgärder som ska genomföras och som bidrag lämnats för. Effekterna ska redovisas som mätbara resultat, till exempel X ha restaurerad äng, X meter stängsel, X antal deltagare på guidning. Ta endast med de effekter som uppkommit genom redovisade bidragsberättigade åtgärder. Se till att

slutredovisningen motsvarar beslutet, dvs att resultaten av åtgärderna i beslutet återfinns i slutredovisningen. Åtgärder som inte genomförts redovisas som ej utförda (nej i tabellen nedan), med en motivering till detta efter tabellen. Åtgärder som inte genomförts i sin helhet redovisas som "delvis" i tabellen nedan, och en motivering till detta efter tabellen. OBS! Resultat från delvis genomförda åtgärder redovisas i tabellen.

Långsiktiga effekter kan vara effekter som på kort sikt är svåra att mäta men som åtgärden syftar till att uppnå. Exempel kan vara ökat antal häckande fåglar, högre kunskap hos allmänheten, bättre framtida planering för kommunen.

Åtgärd	Typ av åtgärd	Genomförd i sin helhet (ja/nej/delvis)	Resultat/mätbara effekter av åtgärden	Långsiktiga effekter
1	Inventering	Ja	Översiktlig naturvärdesinventering: 300 km ²	Ökad kunskap om naturvärden i igenväxande ängs- och hagmarker, vilket kan ge underlag för kommunens planering och för framtida restaureringsprojekt i området.
2	Planering och rådgivning	Delvis	55% av djurägare besökta	Ökad kunskap om naturvärden och restaurering i ängs- och hagmarker hos markägare och djurägare. Restaureringsåtgärder och infört bete/slätter leder till bevarad och ökad biologisk mångfald knuten till hävdade miljöer.
3	Restaurering	Ja	34 restaureringsplaner, 63,8 ha prioriterade marker restaurerade och åter i hävd	Ökad biologisk mångfald knuten till hävdade miljöer. Bättre ekonomiska förutsättningar för djurbönder eftersom de får betesmarker med högsta miljöstödsersättningar. Detta ger större möjligheter att betesdjur bevaras i landskapet långsiktigt.
4	Information och tillgänglighet	Delvis	Stängselskyltar vid alla restaurerade områden, områdesskyltar vid 4 områden samt 1 skylt i informationscenter, Genomgångar vid 3 områden.	Information till allmänheten om naturvärden i kulturlandskapet, samt bättre tillgänglighet till hagmarker. I förlängningen ger detta förhoppningsvis ökad förståelse från allmänheten om vikten av att bevara och vårda kulturlandskapet för biologisk mångfald, möjlighet till rekreation, samt landsbygdsutvecklingen i helhet.

Motiveringar till ej eller delvis genomförda åtgärder

Specificera motivering per åtgärd.

1: 55% av djurägarna har besökts, 95% har dock kontaktats men av olika anledningar så har djurägare inte velat ha besök vid det tillfälle de har kontaktats.

4: Genomgångar har satts vid 3 områden, ytterligare 2 besöksvänliga områden där markägaren anser att det är lämpligt att leda in folk hittades inte.

Fotodokumentation

Bilägg gärna fotografier som visar genomförda åtgärder och resultat (före/efter genomfört projekt). Ange om fotografierna kan användas av länsstyrelsen/Naturvårdsverket för exemplifiering av projekt på hemsidor och i trycksaker.

Bilaga 1. Karta över besökta områden inom projektet.

Bilaga 2. Karta över stängslade och restaurerade områden inom projektet.

Bilaga 3. Rapport över inventering av igenväxande ängs- och hagmarker på Hållnäs.

Bilaga 4. Rapport över fjärilsinventeringen.

Bilaga 5. Exempel på avtal för stängselsättning.

Bilaga 6. Fotodokumentation. Fotografierna kan användas av länsstyrelsen/Naturvårdsverket för exemplifiering av projekt på hemsidor och i trycksaker.

Villkor i beslutet och hur dessa har uppfyllts

Instruktion: I beslutet om bidrag finns villkor redovisade. Dessa ska redovisas nedan. Beskriv HUR villkoren har uppfyllts. Villkor som inte uppfyllts redovisas som ej uppfyllda, med en motivering efter tabellen.

Villkor i beslut	Uppfyllande
1	Ja. Bidraget har enbart använts för de ändamål som ansökan avser.
2	Ja, delvis. Resultaten som angetts i ansökan har i stort sett uppnåtts. Se ovan under rubriken effekter.
3	Ja. Verksamhetsrapporter har lämnats till Länsstyrelsen senast 1 mars efter varje verksamhetsår.
4	Ja. Projektet har slutförts den 31 december 2009
5	Ja. Projektet har slutrapporterat senast 31 mars 2010

6	Ja. På alla stängselavtal med brukare, alla stängselskyltar och områdesskyltar, annonser, hemsida, inventeringsrapporter som tagits fram av projektet finns LONA-loggan och/eller så framgår det att statliga bidrag till lokala och kommunala naturvårdsprojekt har medfinansierat projektet i text.
---	---

Motivering

--

Ekonomi

Kostnad för varje genomförd åtgärd som erhållit bidrag.

Åtgärd nummer	Budgeterad total kostnad	Utfall total kostnad
1	110 000	219 213 kr
2	170 000	277 346 kr
3	400 000	246 552 kr
4	90 000	27 510 kr
Summa:	770 000 kr	770 621 kr
		Summa bidrag enligt beslut (kr) 385 000

Projektets kostnader uppdelat på olika poster

Instruktion: Ange totalkostnaden för de åtgärder som erhållit bidrag uppdelat på olika kostnadsposter. Behövs fler/andra kostnadsposter lägg till dessa.

	Kostnad (kr)
Arbetskostnad	399 687
Material	270 588
Köpta tjänster	77 550
Resor	22 796
Övrigt	
Summa:	770 621

Finansiering

Instruktion: Här beskrivs den slutliga finansieringen av projektet.

Finansiär	Namn	Medfinansiering,
-----------	------	------------------

		kr
Kommun	Tierps	9600
Privatpersoner		
Företag		
Stiftelser		
Fonder	Världsnaturfonden WWF	150 000
Ideell organisation	Upplandsstiftelsen	225 400
Annan (ange vilken)		
Staten (utöver sökt bidrag)		
Statligt bidrag till lokala naturvårdsprojekt		385 000
Summa:		770 000

Har flera aktörer varit delaktiga i projektet?

Ja	Nej
X	

Om ja, hur har denna samverkan gått till?

Upplandsstiftelsen har genomfört projektet i sin helhet. Samverkan har skett med Världsnaturfonden WWF genom medfinansiering och projektplanering. Samverkan har skett med markägare och brukare genom att de medverkat vid gårdsbesök/rådgivning och planering av åtgärder, uppförande av stängsel, införande av bete/slätter, samt omfattande röjningar i stängslade marker.

***Instruktion:** Med samverkan menas att det är flera parter inblandade i projektets genomförande. I de fall ett projekt genomförs i sin helhet av annan än kommunen och kommunen endast fungerar som förmedlare av medel ska detta inte redovisas som samverkan.*

Hur kommer projektets återstående uppföljning och utvärdering att gå till?

En kort sammanfattning av eventuella hittills genomförda uppföljningar/utvärderingar. Här beskrivs också vad som händer efter projekttidens slut. Redovisningen bör beskriva hur resultaten av projektet kommer att förvaltas i framtiden.

Alla stängslade områden, förutom två, har följts upp under 2008 och 2009 för att se att stängslen är uppsatta.

Brukarna underhåller stängsel och ansvarar för skötsel av betesmarkerna och ängen

efter projektets slut. Genom stängselavtalen, som upprättats för alla stängslade områden, garanterar brukaren att markerna betas och sköts enligt miljöstödsreglerna i minst 5 år. Alla stängslade marker har höga naturvärden och bedöms berättiga till högsta miljöstöden för betesmarker eller skogsbete. Det ger bra förutsättningar för att markerna kommer att fortsätta skötas även på längre sikt. Sannolikt kommer de flesta att söka miljöstöd, och därmed kommer skötseln att kontrolleras av Länsstyrelsen framöver.

Transekter där hävdberoende arter inventeras, har lagts ut i ett område och inventeringar har gjorts före restaurering och införd skötsel (finansierat av Upplandsstiftelsen). Transekterna kommer att återinventeras tre år efter införd skötsel för att följa upp om växter gynnats av restaurering och återupptagen skötsel. Fjärilsinventeringen kommer att följas upp om några år för att se om fjärilsfaunan gynnats. Upplandsstiftelsen kommer att ansvara för uppföljningarna.

Områdesskyltar, gånggrindar och stättor på två av områdena kommer att underhållas och förvaltas av Upplandsstiftelsen efter projektets slut. Övriga skyltar finns med i en databas för att Upplandsstiftelsen ska kunna hålla dessa under uppsikt och ta ner dem när de så småningom blir alltför dåliga.

Miljömål

Vilket/vilka *huvudsakliga* miljömål har projektet medverkat till att uppnå? Ange med kryss i tabellen.

Miljömål	
Begränsad klimatpåverkan	
Frisk luft	
Bara naturlig försurning	
Giftfri miljö	
Skyddande ozonskikt	
Säker strålmiljö	
Ingen övergödning	
Levande sjöar och vattendrag	
Grundvatten av god kvalitet	
Hav i balans samt levande kust och skärgård	X
Myllrande våtmarker	X
Levande skogar	
Ett rikt odlingslandskap	X
Storlagen fjällmiljö	
God bebyggd miljö	X
Ett rikt växt- och djurliv	X

Vad var bäst med projektet?

Är det erfarenheter som projektet vill framföra?

Det har varit ett stort intresse för att få stängselbidrag. Det tyder på att det finns ett behov av mer naturbetesmark i projektområdet. Flera djurägare har skaffat sig fler betesdjur när de fått mer betesmark. Stängselmaterial utgör ofta en hög kostnad som småbrukare har svårt att klara själva. I flera fall har djurägaren stängslat värdefull mark som tillhört någon annan där markägaren inte varit intresserad av att finansiera stängsel och djurägaren inte själv känt sig motiverad att bekosta stängsel på någon annans mark.

Många brukare är mycket intresserade av att veta vilka speciella naturvärden som finns på deras marker och blir stolta om det finns ovanliga eller rödlistade arter på ägorna. Enbart den vetskapen kan vara en sporre för att fortsätta med betesdriften. Brukarna får för lite uppskattning av samhället för den nytta de gör för biologisk mångfald. Behovet av inventering av arter och rådgivning är hög i området.

De flesta brukare anser att miljöstöden är för krångliga, att reglerna är för hårda, och är rädda för att inte kunna uppfylla kraven och bli återbetalningsskyldiga. Det gör tyvärr att många inte söker stöd de är berättigade till. Detta gör att lönsamheten i betesdriften blir dålig, och risken för att de upphör med betesdriften ökar.

” Enligt förordning (2003:598) om statligt bidrag till lokala naturvårdsprojekt ska en kommun som beviljats bidrag upprätta en slutrapport och lämna in den till länsstyrelsen (§10). När slutrapporten har lämnats in ska länsstyrelsen slutligt bestämma bidragets storlek (§11).

Längst ner på denna sida ska ansvarig person intyga riktigheten i slutrapportens uppgifter.”

Ovanstående uppgifter intygas.

Datum

Underskrift

---

namnförtydligande

För _____ kommun